

Domokos Márton¹

Unitárius papok és iskolamesterek a 17. századi Marosszéken

Az unitárius papok névsorának összeállításában a legnagyobb szolgálatot eddig kétségkívül Geréb Zsigmond tette,² aki a híres unitárius egyháztörténetből³ és a rendelkezésére álló szakirodalomból kigyűjtötte az egyes lelkészek neveit, és ezeket – időrendben haladva – bejegyezte a különböző egyházkörök gyülekezetei alá. Munkája nyomdafestéket sosem látott, csakis kéziratosan létezik, viszont a példányokat az újabb adatok előkerülése nyomán folyton bővítik, s ennek köszönhetően a legteljesebb képet máig innen nyerhetjük. Az is kétségtelen azonban, hogy továbbra is sok a vakfolt, vagyis számtalanszor pont a minket érdeklő időkörből hiányoznak ezek az alapvető adatok. Ez a korai időszakra halmozottan igaz, viszont az is világos, hogy a levéltári dokumentumok feltárással még nagyon sokat lehet a helyzeten javítani. Jelentős áttörést pedig leginkább az eddig feltáratlan jegyzőkönyvek feldolgozásával érhetünk el, hiszen ezekben tömegesen fordulnak elő az egyházi személyek nevei. Külön öröm, hogy nemcsak a kü-

¹ Domokos Márton (1999, Szeged) a Szegedi Tudományegyetem magyar nyelv és irodalom MA-szakos végzős hallgatója. Elérhetősége: domokosmarci99@gmail.com.

² GERÉB Zsigmond, *Unitárius lelkészek 1568-tól*, jelzet nélkül, MUEKvNk.

³ KÉNOSI TÖZSÉR János, UZONI FOSZTÓ István és KOZMA János, *Az Erdélyi Unitárius Egyház története I–III.*, ford. MÁRKOS Albert, bev., a fordítást a latin eredetivel egybevetette és kiegészítette (I–III/1:) BALÁZS Mihály, s. a. r. (I–III/1:) HOFFMANN Gizella, KOVÁCS Sándor, MOLNÁR (B.) Lehel, térképeket készíttette (II:) ELEKES Tibor. *Az Erdélyi/Magyar Unitárius Egyház Kolozsvári Gyűjtőlevéltárának és Nagykönyvtárának kiadványai 4/1–4/3/1.* (Budapest–Kolozsvár: Erdélyi/Magyar Unitárius Egyház – Magyar Unitárius Egyház Magyarországi Egyházkerülete – Országos Széchényi Könyvtár, 2005–2018).

lönböző papoké, hanem az iskolamestereké is, akikre eddig kevés figyelem jutott.⁴

Ilyen, szinte teljesen ismeretlen jegyzőkönyveket sorol fel Molnár Lehel, a Magyar Unitárius Egyház Kolozsvári Gyűjtőlevéltárának főlevéltárosa az azóta könyv formában is megjelent, 2020-as doktori értekezésében.⁵ Ezek a protokollumok mind a marosi egyházkörben keletkeztek, s alapvetően az itt lefolytatott vizitációk, ún. szentszéki ülések és parciális zsinatok lenyomatai. Az újonnan előkerült jegyzőkönyvek közül azt a kéziratkorpuszt tanulmányoztam behatóbban, amelyre Molnár úgy hivatkozik, hogy *A marosi egyházkör parciális és vizitációs jegyzőkönyve 1656–1715*. Valójában a bejegyzések nem 1656-tól, hanem 1658-tól kezdődnek, az 1656-os dátum pedig csak azért kerülhetett a jegyzőkönyv megnevezésébe, mert az első följegyzésben visszautalnak erre az évre (az 1658-ban panaszt tevő felperes felesége ekkor szökött el). Molnár Lehel a következő leírást adja a kötetről: „...negyedré alakú, rongált bőrkötésben, az eleje és a vége csonka, négyszázötvenöt oldalt tartalmaz.”⁶ A kötetben a legkülönbébb szerepeket töltik be a papok és iskolamesterek. Egyes esetekben adminisztrációs ügyekben kerülnek elő a neveik (pl. jegyző- és ülnökválasztás), máskor peres félként különböző egyházfegyelmi eljárásokban vesznek részt, de az sem ritka, hogy ügyvédként vagy valamely családtagjuk képviselőjeként, a tanúvalloások összegyűjtőiként, az ítéletek végrehajtóiként vagy épp a perelő felek megintóiként látjuk őket. A bejegyzések közül a mi szempontunkból a leginkább figyelemre méltó a 211–212. lapon található, ezek az oldalak ugyanis egy parciális gyűlés névsorát őrizték meg az utókornak. Ez a legkorábbi ilyen jellegű irat a körből, amelyből egyúttal azt is megtudhatjuk, hogy a parciális gyűlést leginkább a „partialis conventus” kifejezéssel jelölték, s ez szigorúan megkülönböztetendő az alpapi széktől, amelyen nem vett részt az egyházkör valamennyi papja és rektora, csak a választott testületi tagok.

Az alábbi táblázatba az említett jegyzőkönyvből a teljesség igényével igyekeztem kigyűjteni a benne előforduló lelkészek és rektorok neveit, ezek nemegyszer teljesen új adatot jelentenek a korábbiakhoz képest. Jelen tanulmányban azonban az egyházi személyek neveit csak 1690-ig közlöm, mivel a kiadásra

⁴ Többek között kivételt képez az alábbi tanulmány: TÓTH Levente, „Udvarhelyszéki schola-mesterek a XVII–XVIII. századi bíraskodási jegyzőkönyvekben”, *Areopolisz* 6., (2006): 13–23.

⁵ MOLNÁR Lehel, *Az unitárius püspöki vizitáció rendszere a kora újkorban*, A Magyar Unitárius Egyház Kolozsvári Gyűjtőlevéltárának és Nagykönyvtárának kiadványai 10. (Kolozsvár: Magyar Unitárius Egyház, 2022).

⁶ Uo., 13.

szánt protokollum feldolgozása eddig az évig történt meg alaposan, ugyanakkor ez az esztendő egyébként is cezúrát jelent a korpuszban, mivel nemcsak a jegyzőkönyv akkori nótáriusa halt meg e körül az időpont körül, hanem a bejegyzéseket a korpusztól idegen szövegek szakítják meg (hadmozdulatok leírása, formulaszövegek). Ezzel tulajdonképp az a szerencsés helyzet áll elő, hogy jelen adatközlésben lényegében csak a fejedelemségkori unitárius papok és mesterek kapnak helyet. Természetesen a korpusz feldolgozásának előrehaladásával tanulmányomat majd kiegészítem, így a Maros körüli egyházi személyek 1691 és 1715 közötti névsora is frissülni fog.

Az alábbi táblázat a következőképp épül fel: az első oszlop az egyházi személyek neveit tartalmazza; a második a beosztásukat; a harmadikban a szolgálati helyük szerepel, amennyiben ez megállapítható; a negyedik oszlopban a bejegyzések keletkezési idejét, az ötödik a vonatkozó oldalszámot mutatja; a hatodik pedig a papok és rektorok aktuális szerepét jelzi.

Az utolsó oszlopban helykímélés céljából különböző rövidítéseket alkalmaztam, ezek feloldása a következő:

A: actor/actrix (felperes)

I: inctus/incta (alperes)

Pr: procurator (ügyvéd)

Adm: admonitor (megintó)

Ass: assessor (ülnök)

Not: notarius (jegyző)

Exe: executor (végrahajtó)

F. r.: fassiones recipit (tanúvallomások összegyűjtője)

Pl: Plenipotentarius (meghatalmazott személy)

Név	Beosztás	Hely	A per ideje	O.	Sze- rep
Ádámosi György	pap	Csokfalva	1667. 02. 15.	39.	A
			1667. 02. 15.	40.	A
			1667. 02. 15.	40.	A
		–	1667. 03. 14.	41.	A
			1667. 04. 14.	43.	I
	1667. 06. 06.	46.	I		
	pap/jegyző	Kál	1676. ?	115–116.	Not, †
	pap	–	1677. 03. 02.	119. ⁷	–

⁷ A felesége az alperes, ezért kerül a neve a per szövegébe.

Név	Beosztás	Hely	A per ideje	O.	Sze- rep	
Árkosi János	pap	Csokfalva	1681. 07. 01.	167.	Pr	
			1682. 09. 21.	169.	–	
			1682. 09. 21.	169.	A	
			1684. 06. 20.	199.	I	
		Szentkirály	1686. 01. 07.	212.	–	
Ajtai Sámuel	pap	–	1659. 04. 17.	4.	Pr	
Baranyai Samuel	mester	Kál	1684. 03. 03.	193.	I	
			1685. 02. 27.	206.	I	
Bencédi Gergely	pap	–	1659. 01. 02.	3.	I	
			1669. 01. 05.	59.	Adm	
			1672. 03. 22.	72.	A	
			1673. 08. 27.	80.	Exe	
		Iszló	1677. 06. 09.	121.	Exe	
			1678. 11. 15.	138.	–	
		–	1679. 04. 18.	143.	–	
			1672. 03. 22.	73–74.	A	
1684. 04. ?	192.	F. r.				
Bitai János	pap	Nagyernye	1687. 06. 09.	227.	Ass	
Bonyhai György	mester	Csokfalva	1673. 03. 27.	78.	I	
			1673. 04. 24.	79.	I	
Bonyhai István	mester	–	1671. 12. 15.	65.	I	
			Csíkszentmárton	1673. 03. 27.	76.	I
				1673. 03. 27.	77.	Peres
		Kál	1676. 06. 09.	110.	I	
			1679. 04. 18.	143.	Exe	
			1681. 01. 30.	158.	–	
		[Szabéd]	1686. 01. 07.	212.	–	
		pap	Szentrontás	1690. 02. 20.	264.	I
Bölöni Baltazár	mester	Kál	1686. 01. 07.	211.	–	
			1687. 01. 07.	223.	Pr	

Név	Beosztás	Hely	A per ideje	O.	Sze- rep
Csikfalvi György	pap	–	1681. 05. 06.	163.	Pr
		Kál	1679. 04. 18.	143.	Exe
			1681. 02. 17.	160.	F. r.
			1683. 09. 21.	185.	Pr
			1684. 04. ?	191.	Pr
			1684. 04. ?	191.	I
			1684. 03. 03.	194.	I
			1684. 04. 11.	196.	I
			1686. 01. 07.	211.	–
		–	1686. 02. 12.	214.	Pr
			1686. 02. 13.	216.	Pr
			1689. 03. 18.	249.	Pr
		Szentgerice	1690. 02. 20.	263.	F. r.
1689. 01. 24.	242., 245.		A		
Csikfalvi János	mester	Szentrontás	1686. 01. 07.	211.	–
			1686. 09. 24.	218.	I
Csikszent- mártoni György	mester	Nagyernye	1681. 02. 17.	160.	F. r.
			1681. 05. 28.	166.	–
			1682. 04. 08.	168.	Pr
			1686. 01. 07.	211.	–
Csikszent- mártoni Mihály	mester	Szentrontás	1677. 06. 15.	123., 124.	I
			1678. 01. 03.	126.	I
Csokfalvi Dániel	mester	Nagyernye	1677. 06. 15.	122.	I
			1677. 06. 15.	124.	I
			[Szentgerice]	1686. 01. 07.	211.
	bizonyta- lan	–	1689. 01. 18.	241.	I
Csokfalvi Péter	pap	–	1663. 02. 09.	24.	Adm
			1667. 09. 06.	49.	A
			1668. 01. 03.	52.	A
Dálnaki István	pap	Nyárádszentlászló	1686. 01. 07.	211.	–
			1687. 06. 09.	227.	Ass
Dersi Mihály	mester	Csokfalva	1682. 09. 21.	169.	I
			1682. 09. 21.	169.	I
	pap	–	1684. 06. 20.	199.	–
		Iszló	1686. 01. 07.	211.	–

Név	Beosztás	Hely	A per ideje	O.	Sze- rep
Dersi Pál	esperes	Csíkszentmárton	1687. 06. 01.	227.	–
			1688. 03. 30.	238.	–
			1689. 01. 18.	241.	–
			1689. 01. 18.	241.	A
			1689. 01. 20.	241.	A
			1689. 02. 03.	247.	A
			1689. 05. 03.	254.	–
			1690. 02. 20.	264.	A
Dücső- szent- mártoni Mihály	pap	Szabéd	1686. 01. 07.	212.	–
Enyedi Sámuel	pap	Szentgerice	1686. 01. 07.	211.	–
			1687. 06. 09.	227.	Ass
Gálfalvi Márton	mester	[Nyárádszent- lászló]	1686. 01. 07.	211.	–
Gyepesi János 1.	pap	†	1678. 11. 14.	135.	–
Gyepesi János 2.	pap	–	1688. 09. 21.	240.	–
			1689. 02. 03.	247.	I
Hévizi István	pap	Csokfalva	1663. 02. 09.	24.	Adm
		–	1667. 03. 22.	42.	–
		–	1667. 05. 23.	44.	–
		Szentgerice	1667. 07. 05.	47.	I
		–	1668. 05. 15.	55.	A
Hévizi Mihály	mester	Kál	1680. 05. 07.	152.	Pr
			1681. 01. 30.	158.	†
Jenei Tamás	mester	–	1659. 04. 17.	4.	I

Név	Beosztás	Hely	A per ideje	O.	Sze- rep	
Karácsony- falvi Balázs	pap	–	1665. 02. 03.	31.	I	
			1671. 02. 17.	61.	A	
			1671. 12. 15.	65.	A	
			[Csíkszentmárton]	1673. 03. 27.	76.	–
	esperes	Csíkszentmárton		1674. 05. 28.	94.	A
				1676. [06. 21.]	116.	–
				1677. 06. 09.	121.	A
				1677. 06. 15.	122.	A
				1677. 06. 15.	123.	A
				1678. 06. 15.	130.	A
				1679. 01. 04.	141.	–
				1679. 04. 18.	143.	A
				1684. 03. 03.	193.	A
				1685. 02. 27.	206.	A
			1686. 01. 07.	211.	–	
Kolosvári Jónás	mester	Nyárádszentlászló	1678. 01. 03.	126.	I	
	pap	Szentrontás	1685. 06. 19.	207.	Ass	
			1686. 01. 07.	211.	–	
	jegyző/pap	–	1687. 05. 01.	226	Not	
			1687. 06. 09.	227.	Ass	
			1689. 01. 18.	241.	Not	
			1689. 05. 03.	254.	Not, †	
Korondi Sándor	pap	–	1661. 02. 27.	14.	Pr	
			1674. 05. 28.	94.	I	
		Ikland	1680. 04. 12.	150.	Pr	

Név	Beosztás	Hely	A per ideje	O.	Sze- rep
Köpeczi Bálint 1. ⁸	pap	–	1660. 03. 10.	10.	I
			1661. 02. 27.	14.	Pr
			1667. 05. 23.	44.	Adm
			1667. 05. 23.	44.	Pr
			1667. 09. 06.	49.	Pr
			1668. 01. 03.	52.	Pr
			1668. 01. 31.	54.	Pr
			1668. 02. 02.	54.	Pr
			1669. 01. 05.	59.	Pr
			1669. 05. 21.	60.	Pr
			1671. 02. 17.	61.	Pr
			1671. 12. 15.	65.	Pr
			1672. 03. 22.	72.	Pr
			1672. 10. 25.	74.	Pr
			1673. 03. 27.	75.	Pr
			1673. 03. 27.	77.	Pr
			1674. 03. 06.	85.	Pr
			1674. 04. 12.	86., 89.	Pr
			1675. 01. 19.	103.	Pr
			1676. 06. 09.	110–112.	Pr
		1677. 04. 13.	120.	Pr	
		Ikland	1677. 06. 09.	121.	Exe
		– ⁹	1678. 01. 03.	126.	Pr
			1678. 09. 12.	134.	Adm
			1680. 01. 08.	145.	Pr
			1680. 01. 08.	145.	Pr
			1680. 02. 07.	146.	Pr
			1682. 10. 05.	170–171.	Pr
		Ikland	1683. 04. 23.	175.	Pr
			1683. 09. 21.	185.	Pr
			1684. 04. ?	191.	Pr
			1684. 03. 03.	194.	Pr
			1684. 05. 25.	197.	Pr
	1684. 06. 20.	199.	Pr		
	1684. 12. 14.	202.	Pr		
	1685. ? ?	208.	Pr		
	1686. 01. 07.	211.	–		
–	1687. 06. 09.	227.	Pr		
	1688. 01. 13.	231.	Pr		
	1688. 02. 09.	232.	Pr		
	1689. 03. 18.	248.	Pr		

⁸ Köpeczi Bálint neve rengetegszer szerepel a kéziratban, legtöbbször mint ügyvéd, R. D. megnevezéssel, szolgálati hely nélkül. Azonban két Köpeczi Bálint szolgált a vizsgált években Marosszéken, egy pap és egy iskolamester. Azokat az eseteket, ahol csak az előbb említett adat (R. D. megszólítás szolgálati hely nélkül) nem szerepel, mind a pap Köpeczi Bálinthoz vettem fel, mivel ő szerepel hamarabb a protokollumban.

⁹ Bár Köpeczi Bálint előtte is (az 1677-es évben) Iklandon szolgált papként, valamint később (1683) újra iklandi papként említik, mégsem mondható, hogy a kettő között is ott töltötte volna be tisztségét, hiszen 1680-ban Korondi Sándort említi a jegyzőkönyv iklandi papként.

Név	Beosztás	Hely	A per ideje	O.	Sze- rep
Köpeczi Bálint 2.	mester	Iszló	1686. 01. 07.	211.	–
			1690. 01. 1x.	261.	I
Köpeczi György	pap/jegyző pap	Nagyernye	1676. 10. 27.	116.	Not
			1677. 06. 15.	124.	A
			1686. 01. 07.	211.	–
			1687. 05. 01.	226.	–
Makai István	mester	Csíkszentmárton	1660. 03. 10.	11.	I
			1668. 01. 31.	54.	–
			1668. 02. 02.	54.	–
Mogyorósi István	pap	Nyárádszentlászló	1662. 07. 18.	20.	I
			1664. 01. 03.	25.	I
			1665. 02. 03.	31.	A
Musnai Mózes	pap	Csokfalva	1686. 01. 07.	211.	–
			1689. 01. 20.	241.	I
Papolci György	esperes	–	1659. 01. 02.	3.	A
			1659. 04. 17.	4.	A
			1660. 03. 10.	10.	A
			1660. 03. 10.	11.	A
			1664. 01. 03.	25.	A
			1667. 03. 22.	42.	A
			1673. 08. 27.	80.	A
			1674. 02. 20.	84.	A
Papolci János	mester	–	1677. 06. 09.	121.	I
Pécsi János	mester	Csokfalva	1686. 01. 07.	211.	–
			1689. 01. 20.	242.	–
Sándorfalvi Lukács	pap (reformá- tus)	Kál	1677. 03. 02.	119.	–
Szentgyör- gyi Mihály	mester	[Csíkszentmárton]	1686. 01. 07.	211.	–
		Szentgerice	1689. 01. 24.	242., 245.	I
			1690. 02. 20.	263.	F. r.
Szentiváni András	pap	Nyárádszentlászló	1680. 01. 08.	145.	Adm.
		–	1680. 02. 07.	146.	Pr
			1680. 02. 07.	149.	Pr
			1680. 05. 23.	153.	Pr
			1681. [03.] 18.	161.	Pr
			1681. 05. 06.	163.	Pr
Szent- mártoni Balázs	mester	Csokfalva	1667. 02. 15.	40.	I
			1667. 02. 15.	40.	I
			1667. 03. 14.	41.	I
		Szentrontás?	1675. 06. 11.	106.	[A]

Név	Beosztás	Hely	A per ideje	O.	Sze- rep
Szent- mártoni Bálint	pap	–	1667. 06. 06.	46.	Pr
			1667. 09. 06.	49.	Pr
			1668. 01. 03.	52.	Pr
			1668. 05. 15.	55.	I
			1676. 06. 09.	112.	Pr
		Szentrontás	1682. 12. 01.	172.	F. r.
Szent- mártoni István	pap	–	1667. 05. 23.	43.	Ass
			1675. 06. 11.	106.	[I]
		Csokfalva	1678. 06. 15.	130.	A + I
			1680. 03. 08.	149.	–
Szent- mártoni Mihály	pap	–	1684. 06. 20.	199.	I
Toronyai András	pap	Nyomát	1686. 01. 07.	211.	–
		Ikland	1688. 03. 30.	238.	F. r.
			1689. 12. 06.	257.	Pr
			1690. 02. 20.	262.	Pr
Török János	mester	Szentrontás?	1690. 02. 20.	264.	I
Túri András	pap	–	1684. 05. 25.	197.	Pl
			1684. 10. 24.	200.	Pl / A
Újfalvi András	pap	Nyomát	1665. 01. 13.	30.	Pr
			1667. 05. 23.	44.	Pr
			1667. 06. 06.	45.	Adm
			1667. 07. 05.	48.	Peres
		–	1673. 08. 27.	80.	I
			1674. 02. 20.	84.	I
			1674. 05. 28.	95.	I
Újfalvi Gergely	mester	Csokfalva	1679. 04. 18.	143.	I
			1680. 03. 08.	149.	–